

Stijl en omgangsvormen: een typologie van advocaten* (1)

De stijl is de karakteristieke uitdrukkingwijze van een groep of individu.

Stijl vloeit voort uit de cultuur. Het is een vormverschijnsel. Het moet vooral niet verward worden met ethiek en komt ook niet voor primaire ethische toetsing in aanmerking. Daarom ook ligt discussie over stijl de Nederlander slecht: in een sterk calvinistisch beïnvloede cultuur wil hij slechts over inhoud en niet over vorm praten; het beeldenstormen behoort niet voor niets tot de nationale volksvermaken. Er hoeft ook geen causaal verband te bestaan tussen stijl en ethiek; men kan elkaar op stijlvolle wijze uitmoorden en op stijlloze wijze liefhebben. De in kwasi-paedagogie vaak opgewekte druk, dat een jongetje met slechte manieren ook een slecht jongetje zou zijn, heeft niets met stijl te maken. Wat als etikette wordt verkocht is vaak niet meer dan een ethisch bourgeois-aftreksel van stijl.

Wanneer het gaat om de stijl van een beroepsgroep, dus om een maatschappelijke functie, kan men haar wel functioneel toetsen. Heeft een stijlkenmerk haar functie niet verloren? Is het oorspronkelijk motief niet verloren gegaan of wordt dit zelfs maatschappelijk verworpen, zoals disfunctionele elitaire zelfverheffing (leveranciers aan de achterdeur). Deze analyse is minder eenvoudig dan de enthousiaste hervormer geneigd is om te denken. Vaak heeft zich in plaats van de afgestorven functie gaandeweg een nieuwe functie gesteld, terwijl het stijlkenmerk onafgebroken hetzelfde is gebleven. Diende het handenschudden aanvankelijk als demonstratie van ongewapend zijn, thans is het veeleer een gestyleerde vorm van lichamelijke contact.

Stijl is niet elitair in de zin van arrogantie. Beroepsgroepen met zeer kenmerkende stijlen zijn bijv. de marktkooplieden en de tweedehands autohandelaren. Stijl is wel vaak voor elitaire doeleinden (disfunctionele zelfverheffing, louter op grond van geboorte- of inkomensklasse) misbruikt, maar dat zegt niets over de waarde van stijl op zichzelf. Elitaristen hebben vrijwel alles misbruikt van de belastingwetgeving tot de kleding.

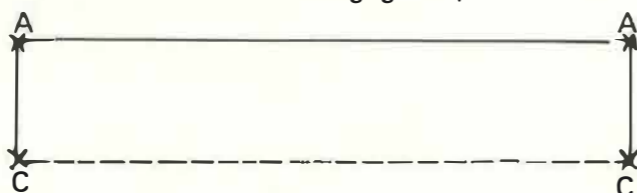
Stijl is de karakteristieke uitdrukkingwijze; het is een onderscheid scheppend kenmerk. Door stijlkenmerken markeert men de scheiding tot de omringende wereld. Door stijl verduidelijkt men de specifieke plaats die men inneemt. Die plaats wordt evenzeer door het krachtenveld van de be-

trokken persoon of individu zélf bepaald, als door dat van de omringende wereld. Daarom heeft stijl een ogenschijnlijk dualistisch karakter. Stijl wordt enerzijds gehanteerd om een eigen identiteit te scheppen; daarvoor moet men distantie nemen tot de omgeving. Tezelfder tijd dient de stijl echter om aansluiting te zoeken bij de omringende wijdere groep; de betrokkene wil daarbij tevens laten zien dat hij er bij hoort: Het echtpaar in het rijtjes-huis dat tegen de voorgevel en raam een jungle van klimplanten opjaagt geeft hiermee enerzijds aan het huis een geheel eigen gezicht; anderzijds geeft het daarmee aan tot welke groep het wil behoren; de progressieve jonge echtparen met lichte bohémieninslag. Hetzelfde doet een ander door middel van barokke vitrages, koperen snuisterijen of een sierpot met hangplant. Wie zich in dergelijke alledaagse verschijnselen verdiept kan amusante ontdekkingen doen; advocaten rijden in zeer verschillende typen auto's, doch de Franse en Scandinavische merken zijn wel sterk oververtegenwoordigd, terwijl de Duitse merken vrijwel geheel ontbreken en de advocaat in een Mercedes een uitzondering is.

Aldus is de plaatsbepaling, en daarmee de stijl die de gekozen grens markeert, een gevolg van krachten in twee richtingen. Zoekt men die plaats te ver van de omringende omgeving, dan wordt men geïsoleerd; komt men te dichtbij dan wordt men opgeslokt en verliest men de eigen identiteit. De beroepsgroep die zichzelf isoleert verliest zijn waarde, immers zijn klanten. De beroepsgroep die zichzelf geheel laat opslokken verliest zijn waarde eveneens; wie een beroepsbeoefenaar inhuurt zoekt immers juist iemand die iets anders kan en op andere wijze te werk gaat dan hijzelf.

Gaat men de advocatenstijl functioneel toetsen, dan treft men deze verschijnselen zeer duidelijk aan. Richt men zich op het gebied dat hier als toetswijzmodel dient – het privaatrechtelijke conflict – dan is de functionele beroepswaarde daarin gelegen dat de advocaten onderling een niveau van overleg en discussie in stand houden, dat een ander niveau is dan dat van hun cliënten. Dit geschiedt niet omdat advocaten per definitie niet van het niveau van hun cliënten deel uit zouden willen maken, doch is een simpele beroepsis. Om dezelfde reden houdt men in tijden van koude en warme oorlog altijd diplomatieke kanalen in stand.

Voor de sociologerigen onder u kan dit als volgt schematisch worden weergegeven;

* Tekst van een causerie gehouden voor de Introductie-cursus advocatuur voor stagiaires te Woudschoten.

De communicatie tussen de cliënten (de lijn CC) is verstoord; er moet dus een andere lijn, via de lijn AA, geopend worden. Het niveau AA is geen hobby van advocaten, doch noodzakelijk in het belang van het rechtsverkeer, en daarmee dat van cliënten. De afstand tussen niveau AA en niveau CC wordt gemarkeerd en in stand gehouden door stijlkenmerken. Dat is wat er gebeurt als de advocaat zijn toga aantrekt, en als hij met de tegenadvocaat in geheel andere stijl correspondeert, dan zijn cliënt gedaan zou hebben.

In het schema is het advocatenniveau boven het cliëntenniveau getekend (men mag het schema overigens ook als een plattegrond zien; het advocatenniveau ligt dan naast dat van de cliënten). Dit roept verdenking van stiekeme elitaire behoeften wakker. Ik haast mij dus om op te merken dat wanneer mijn verwarming defect is het niveau van de verwarmingsmonteur evenzeer boven het mijne ligt. Het gaat om niet meer dan de afstand tussen de beroepsbeoefenaar en de leek.

Het is goed om er nogmaals op te wijzen dat de afstand tussen cliënt en advocaat niet uitsluitend, zelfs niet in de eerste plaats, door de balie wordt geschapen, doch door de algemene maatschappelijke cultuur, en daarmee de cultuur van de cliënten. De cliëntencultuur heeft daar belang bij en behoefte aan. Wanneer men een beroepsbeoefenaar inschakelt, wil men een ander niveau inschakelen. Men is niet op zoek naar een vriend, maat, broer of oudejongensklimaat; die zoekt men elders. Als ik het niet prettig vind, dat de verwarmingsmonteur op mijn lip komt zitten, waarom moet de cliënt het dan prettig vinden als ik op zijn lip kom zitten?

Daarbij voegt zich nog dat een té geforceerde poging van de advocaat uit om de afstand AC te verkleinen niet zozeer de advocaat deklasseert en ontwaardt alswel de cliënt. Omdat het niveau van de beroepsbeoefening per definitie hoger ligt dan dat van de leek-client kunnen dergelijke pogingen niet anders dan als neerbuigend op de cliënt afkomen. De arts die zonder witte jas, doch gekleed in vrolijk teeshirt de behandelkamer binnentreedt en tegen de patiënt zegt 'je hoeft geen dokter te zeggen: zeg maar Koos' scheidt angst en wantrouwen bij de patiënt en deklasseert hem bovendien. (Voor alle zekerheid; niets van hetgeen hierboven wordt opgemerkt geldt voor de maatschappelijke werker. Deze moeten niet slechts op een ander niveau, doch op een geheel eigensoortig niveau opereren. Het is ook daarom dat pogingen van de advocatuur om zich het maatschappelijk werk toe te eigenen zo vaak mislukken. Wel naderen deze niveau's elkaar dicht bij de strafrecht-spraak, eveneens een eigensoortig onderdeel dat hier buiten beschouwing blijft).

Een onnozel voorbeeld; de toga. De laatste jaren hoort men regelmatig advocaten roepen dat de toga van hen niet hoeft. Hier past wantrouwen, ook al omdat men dit vooral hoort roepen door oudere advocaten, die willen laten merken dat ze

wel degelijk progressief zijn.

De oorspronkelijke ratio van de toga (een soort stofjas van de juridische hof-magazijnmeester) is al lang verloren gegaan. Dit is op zichzelf, zoals opgemerkt, nog geen aanleiding om de toga overboord te werpen; er kan een andere ratio voor in de plaats gekomen zijn en onder schuilen. Deze kan zijn dat de advocaat door het aantrekken van zijn toga het moment markeert (niet alleen tegenover de Rechter doch ook tegenover zijn cliënt) waarop hij op dat andere niveau gaat functioneren. Dat betekent geenszins dat hij zijn cliënt in de steek laat; hij blijft immers letterlijk, pal naast hem.

Een dicht daartegenaan liggend voorbeeld; de wijze waarop advocaten zich gedragen die lang met hun wederzijdse cliënten op een Rechtbank moeten wachten. Voor de zorgvuldige beschouwer zijn hier duidelijke stijlverschijnselen, en stijlfouten, waarneembaar. Er zijn advocaten die in een dergelijke situatie met de tegenadvocaat demonstratief, en binnen gezichts- of gehoorsafstand van cliënten, de oude-jongens gaan uithangen. Dat is een stijlfout; de afstand tot de cliënten wordt dan nodeloos ver gelegd. Er zijn ook advocaten die steeds naast hun respectievelijke, elkaar boos of koel aanstarende cliënten blijven zitten en elkaar eveneens boos of koel aanstaren. Dat is eveneens een stijlfout, men onderscheidt zich dan niet van de cliënten. Het zoeken van de juiste plaats tussen deze beide extremeiten is een stijlonderzoek.

Met het overboord werpen van stijlkenmerken dient men voorzichtig en bedachtzaam te zijn. Met het badwater is men het kind nog niet kwijt en bovendien is het maar zonde van het badwater, dat mogelijk ook gebruikt kan worden om andere kinderen te wassen.

Het is een in de toegepaste kunst reeds lang ontdekte waarheid dat vorm en inhoud elkaar veel sterker beïnvloeden, dan de quasie-revolutionair denkt. Stijlkenmerken zijn geen overbodige versieringen. Als men de priester zijn priesterkleed uittrekt, krijgt men een andere mis. Als men de koningin de gouden koets ontleent, krijgt men een ander koningschap. Als men de politie de uniformen uittrekt, krijgt men een andere politie. Men moet dergelijke veranderingen dan ook slechts nastreven als men een wezenlijk andere religie, koningschap of rechtspraak wenst, waarvan men een concreet en uitvoerbaar beeld heeft. Het alleen maar afschaffen van stijlverschijnselen is niet progressief, maar a-cultureel en maatschappelijk gevaarlijk. Het betekent niet het afschaffen van onderscheid (onderscheid tussen beroep en leken blijft altijd bestaan) doch het verstoppen van onderscheid. Hoe onmaatschappelijk en gevaarlijk dat is leert het voorbeeld van de politie, de niet-geüniformeerde politie wordt geheime politie; het machtsonderscheid bestaat nog wel doch is niet meer herkenbaar.

Wie er onbekommerd voor pleit om de toga en de

specifiek interconfraternele stijl als overbodige en ouderwetse versiering af te schaffen bewerkt geen revolutie, doch een schijnrevolutie. Een schijnrevolutie is een repressieve methode om de echte revolutie tegen te houden. De advocaat die gedurig roept dat hij ook maar een gewone jongen is, is niet anti-elitair, doch maakt zich schuldig aan geïnverteerde arrogantie. Alleen al door te zeggen dat men een gewone jongen is geeft men immers te kennen dat men geen gewone jongen is.

De verwarmingsmonteur, wanneer hij beroepshalve optreedt, al evenmin een gewone jongen, zal althans iets dergelijks nooit zeggen.

In de afgelopen periode heeft de hier gesignaleerde ontkenning van stijl en onderscheid zich in de advocatuur sterk voorgedaan. Dit vloeit voort uit een psychologische reactie van de advocaten, die ik zal aangeven als: Het Onze Jan Is Advocaat-Syndroom.

Ik doel hiermee op het feit dat de moeder gewoonlijk met meer trots zal verkondigen dat haar zoon advocaat is, dan dat hij hoofd is van de afdeling ruimtelijke ordening van Philips, referendaris op Justitie of projectleider van de werkgroep Stadsvernieuwing.

Dit beeld van moeder (hier optredende als representante van de buitenwereld) is een mengbeeld van de advocaat enerzijds als geboren notabel (het standsprincipe) en anderzijds als gewiekste strijder voor eenzame onderdrukten (het Robin-

Hood principe). De advocaat-zoon weet dat hij aan dit beeld niet voldoet; hij wil daar ook meestal niet aan voldoen. Wanneer ouders kinderen met een verkeerd beeld confronteren heeft dit schuldgevoelens, frustraties en averechtse resultaten tot gevolg. Het beeld van moeder is immers irritant en verwerpelijk, doch anderzijds kan men zich daar toch niet geheel van losmaken. Onze Jan heeft het daar maar moeilijk mee. Hij kan het beeld van moeder trachten na te volgen, zich gedurig schuldig voelend omdat hij weet dat het een vals beeld is. Dit leidt tot schijnrechtvaardigingen en excuses; advocaten zijn door hun opleiding bijzonder geschikt voor voorzittersfuncties (het standsprincipe) of eigenlijk doe ik het liefst pro deozaken, alleen heb ik er zo weinig tijd voor (het Robin-Hood-principe). Een andere reactie is het beeld van moeder in gruzelementen slaan en zee-man, fruitkweker, of maatschappelijk werker worden. Beter is het om het beeld van moeder bij te zetten in het kastje met dierbare curiosa, en vervolgens op zoek te gaan naar reële onderscheidende kenmerken voor de advocatuur. Als men daar een kwalitatief hoge beroepsuitoefening bij kan plaatsen heeft moeder nog iets om trots op te zijn ook. Men kan de mantel van de stijl dan zonder schuldgevoelen en met reëel gevoel van eigenwaarde dragen.

(De tweede aflevering zal gepubliceerd worden in het nummer van 6 februari)

Opleiding

Post-academisch onderwijs

Huurrecht

Georganiseerd door: Stuurgroep PAO rechtsgeleerdheid regio Amsterdam

Programma:

- Algemene problemen van huurovereenkomsten en gemengde contracten
- Ervaringen met de nieuwe artt. 1623a e.v.,

- Woonruimtetwet en woonruimteverordening;

- Kraakproblematiek;

- Huurprijzenwet woonruimte en ministeriële huurprijzen;

- Huurprijzen en objectsubsidies.

Plaats: Vrije Universiteit Amsterdam

Data: 3, 10, 17 en 24 maart 1981

Inlichtingen: Stuurgroep PAO rechtsgeleerdheid regio Amsterdam, Mw E. A. S. van Schaijk-Linthorst Homan, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, tel. 020-5482652

Industriële eigendom

Georganiseerd door: Stuurgroep PAO rechtsgeleerdheid regio Amsterdam

Programma:

- Overzicht van de verschillende beschermingsmogelijkheden op het gebied van de industriële eigendom en het auteursrecht.

- Octrooien, know-how en licentiecontracten

- Merken en merklicenties

- EEG-rechtelijke aspecten

Plaats: Vrije Universiteit Amsterdam

Data: 23 en 30 maart, 6 en 13 april 1981

Inlichtingen: Stuurgroep PAO rechtsgeleerdheid regio Amsterdam, Mw E. A. S. van Schaijk-Linthorst Homan, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, tel. 020-5482652

Rechtspraak

De redactie verzoekt de lezers die in hun praktijk voor de advocatuur interessante rechterlijke beslissingen tegenkomen die voor deze rubriek in te zenden.

President Arrondissementsrechtbank Haarlem

2 december 1980 (Mr H. F. van den Haak)

Wet Rechtsbijstand on- en minvermogen - art. 862 lid 2 Rv.

Beroepschrift, gericht tegen beschikking Bureau van Consultatie in het Arrondissement Haarlem n.a.v. verzoek van appellant om rechtsbijstand terzake van hoger beroep gegeven en houdende toevoeging van appellant's procureur als raadsman met bepaling van de door appellant te betalen eigen bijdrage op f 50, welk beroepschrift strekt tot vernietiging van voormelde beschikking in zoverre dat de door appellant te betalen eigen bijdrage op nihil wordt gesteld; Gezien het inzake voormeld beroepschrift ontvangen schrijven van het Bureau van Consultatie in het Arrondissement Haarlem, strekkend tot het niet ontvankelijk verklaren van appellant, althans tot afwijzing van de verzochte nihilstelling van de door appellant te betalen eigen bijdrage; Overwegende, dat appellant tegen voormelde beschikking van het Bureau van Consultatie in het Arrondissement Haarlem aanvoert, dat:

- ingevolge het bepaalde in art. 862, tweede lid, Rv. appellant geen nader toelating behoeft om ook in hoger beroep kosteloos te procederen;

- het appellant gegeven deze bepaling onjuist voorkomt, dat bedoeld Bureau van Consultatie andermaal heeft geoordeeld over de financiële situatie van appellant, alvorens aan hem zijn procureur als raadsman toe te voegen;